

Формування цього органу розпочалося у вересні 1996 р. на III позачерговому з'їзді суддів України. До першого складу Вищої ради юстиції увійшли найповажніші представники юридичної еліти: В. Євдокимов, О. Борисенко, В. Бутенко, Т. Варфоломієва, Л. Ізовітова, С. Ківалов, В. Медведчук, В. Тацій та інші. Свою діяльність Вища рада юстиції розпочала 31 березня 1998 р.

Однак з метою більш широкого розуміння специфіки роботи Вищої ради юстиції є потреба дослідження міжнародного досвіду діяльності подібних інститутів. Зокрема, у Конституції Федеративної Республіки Німеччини в розділі XI «Правосуддя» містяться детальні положення стосовно юрисдикції судів, правових гарантій громадян та основних принципів здійснення правосуддя. Крім того, у Конституції широко трактується поняття судової влади, яка, відповідно до ст. 92, юрисдикційно доручається суддям і здійснюється конституційним судом, федеральними судами й судами земель. Питання щодо обрання суддів Федерального конституційного суду безпосередньо визначається федеральним парламентом ФРН на термін 12 років: половина з них обирається бундестагом і половина – бундесратом. Судді можуть бути усунені з посади лише за рішенням Федерального суду землі. Дисциплінарне переслідування порушується міністром юстиції ФРН або однієї із земель.

Конституція Франції містить дещо іншу модель конституційного регулювання діяльності судової влади. Згідно зі ст. 65 Конституції, очолюється президентом Республіки, а його заступником є міністр юстиції. До її складу входять дев'ять членів, які призначаються на чотири роки президентом Республіки із суддів (зокрема трьох членів Касаційного суду) й інших державних службовців. Вища рада магістратури, крім участі в призначенні суддів, розглядає справи про їхні дисциплінарні проступки, але вже за відсутності президента Республіки та міністра юстиції.

Аналоги Вищій раді юстиції існують у багатьох країнах світу. Ці органи називаються по-різному: у Франції й Італії – Вища рада магістратури; в Іспанії – Генеральна рада судової влади; у Болгарії – Вища судова рада; у Польщі – Всепольська судова рада; у Вірменії – Рада правосуддя [4, с. 330].

Дослідники правового статусу Вищої ради юстиції зіштовхуються із невизначеністю законодавства про правовий статус цього державного органу. Конституція України, визначивши, що державна влада в Україні здійснюється шляхом її поділу на законодавчу, виконавчу й судову, та в організаційному відношенні ототожнивши розподілені функції влади між різними державними органами, оминула своєю увагою питання детермінації правового статусу Вищої ради юстиції в межах системи координат поділу державної влади.

Отже, трактування інституту Вищої ради юстиції та її конституційне регулювання в зарубіжних країнах різні, що пояснюється передусім їхньою державно-правовою традицією і певним етапами розвитку державотворення. Але порівняльний аналіз відповідних положень Німеччини, Франції, Іспанії, Японії дає підстави визначити низку загальних рис, зокрема стосовно формування суддівського корпусу та кар'єри суддів, їх призначення на посаду, дисциплінарної відповідальності тощо. Так, Вищі ради магістратури у Франції вирішують усі питання, що стосуються діяльності суддів. У зазначених країнах і низці інших країн Вища рада магістратури – це особливий орган державної влади, основне завдання якого – добір кандидатів на посади суддів і прокурорів, а також здійснення дисциплінарної функції щодо суддів. У Вищій раді магістратури головує переважно президент держави. Члени цієї ради можуть призначатися президентом (Франція, Алжир), обиратися палатами парламенту (Румунія) або визначатися іншим способом.

Аналогічно до цих органів, однак із особливостями українського державо-

творення була створена Вища рада юстиції, а на основі міжнародного досвіду були сформульовані та прийняті статті спеціального Закону, де зазначено, що Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно й неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також відповідати за прийняття рішень стосовно порушень суддями і прокурорами вимог щодо несумісності та в межах своєї компетенції про їхню дисциплінарну відповідальність.

Однак, як засвідчив досвід роботи Вищої ради юстиції, на сьогодні з урахуванням потреби реформування правової системи, гармонізації законодавства України з міжнародним правом, принципами і стандартами Ради Європи повноваження Вищої ради юстиції мають бути розширені [5, с. 60].

Закладена Конституцією України й Законом України «Про Вищу раду юстиції» неоднозначність сприйняття та розуміння місця цього органу в структурі органів державної влади трансформується в неоднозначність позицій учених стосовно природи цього інституту державної влади, що ще більше ускладнює дослідження окресленої проблеми.

О. Скакун визначає Вищу раду юстиції як вищий наглядовий орган (за адміністративною та дисциплінарною стороною діяльності суддів і прокурорів) [6, с. 134]. М. Запорожець пов'язує діяльність Вищої ради юстиції з реалізацією функції організаційного забезпечення системи судів загальної юрисдикції [7, с. 74].

Дещо нестандартною на загальному фоні видається позиція С. Прилуцького, який розглядає Вищу раду юстиції з позиції мети її діяльності, яка полягає в гарантуванні незалежності суддів через збалансування впливу різних гілок влади на процес організації судової гілки влади [8, с. 107].

Деякі вчені вважають, що за своїми сутнісними характеристиками повноваження Вищої ради юстиції є кон-

трольними: «... можна стверджувати, що Вища рада юстиції, будучи органом державним і контролюючим, не є органом управління» [9, с. 29].

О. Андрійко контроль сприймає як перевірку відповідності діяльності учасників суспільних відносин установленим у суспільстві приписам, у межах яких вони мають діяти [10, с. 24]. Н. Нижник, О. Машков і С. Мосов розглядають контроль як одну з важливих функцій державної влади й управління, що дає змогу не просто виявити, а й запобігти помилкам і недолікам у роботі учасників управління, шукати нові резерви та можливості. На думку В. Колпакова, контроль є процесом, під час якого суб'єкт контролю здійснює облік і перевірку того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання й реалізує свої функції. В. Плішкін розглядає контроль із позиції загальної функції управління, яка, по суті, є наглядом і перевіркою відповідності функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням, визначенням результатів їхнього виконання, виявленням допущених відхилень від відповідних нормативних установлень і принципів організації та регулювання діяльності, що перевіряється [5, с. 61–62].

Наділення Вищої ради юстиції контрольними повноваженнями сприяє виконанню трьох основних напрямів її діяльності – організаційного (участь у формуванні судових органів), дисциплінарного й наглядового.

З огляду на зазначене контрольні повноваження цього органу не можуть розглядатися як основні. На підставі проведеного аналізу повноважень Вищої ради юстиції ми дійшли висновку про допоміжний характер контрольних повноважень цього органу.

До речі, І. Назаров, який визначив Вищу раду юстиції як державний контрольний орган, що не є органом управління, звернув увагу на багатоманітність функцій цього органу, які не охоплюються поняттям «контроль», є частково управлінськими.

Отже, вивчення досить недовгої історії виникнення та розвитку Вищої ради юстиції дає змогу стверджувати, що Вища рада юстиції – це орган, який є абсолютно новим для правової системи й державного будівництва України, а тому врахування досвіду існування аналогічних органів за кордоном і глибоке теоретичне осмислення його ознак, функцій і принципів, порядку формування та припинення повноважень, компетенції, гарантій і відповідальності, організаційно-функціональної будови, форм і методів діяльності, можливих шляхів удосконалення статусу й діяльності дасть змогу чітко визначити конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції.

Але передусім потрібно наголосити, що у своєму юридичному енциклопедичному словнику О. Румянцев і В. Додонов стверджують, що юстиція (від лат. *justitia* – справедливість) – термін, який означав сукупність судових установ, їхню діяльність зі здійснення правосуддя, а також судове відомство [11, с. 357]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що Вища рада юстиції – це колегіальний орган, що стоїть на чолі судової системи, зважаючи на її назву – «Вища рада юстиції». Хоча з приводу зазначеного достатніх підстав для такого твердження в Україні ще немає.

Варто зауважити, що визначенню місця Вищої ради юстиції в системі органів державного механізму нині приділяється значна увага. Це пояснюється тим, що законодавство чітко ще не називає місця Вищої ради юстиції з огляду на теорію поділу влади. Цей принцип закріплений у ст. 6 Конституції України й має основоположне значення з огляду на те, що єдина державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Ключові слова: Вища рада юстиції України, правова природа, інститут контрольної влади, державна влада, управління.

Стаття присвячена висвітленню правової природи та генези Вищої ради юстиції. Здійснено аналіз багатьох джерел стосовно цієї проблеми, а також подано погляди вчених-юристів із приводу визначення місця Вищої ради юстиції в системі інститутів контрольної влади.

Статья посвящена рассмотрению правовой природы и генезиса Высшего совета юстиции. Осуществлен анализ многих источников относительно данной проблемы, а также приведены взгляды учёных-юристов по поводу определения места Высшего совета юстиции в системе институтов контрольной власти.

The article considers the legal nature and genesis of the Higher Advice of Justice. Implemented the analysis of many sources regarding this issue, and given the views of scientists lawyers about determining the place of the Supreme Council of Justice in the institutions of power control.

Література

1. Халюк С.О. Генеза, поняття та місце Вищої ради юстиції в системі державних органів України / С.О. Халюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 4.
2. Євдокимов В.О. Витоки створення Вищої ради юстиції / В.О. Євдокимов, Ю.П. Полтавець // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 1.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран : [учебник] / М.В. Баглай, Н.П. Гуреева, В.Н. Даниленко ; под ред. М.В. Баглая, К.И. Лейбо, Л.М. Энтина. – М. : Норма-М, 1999.
5. Ігонін Р. Правова природа Вищої ради юстиції (адміністративно-правовий вимір) / Р. Ігонін // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 12.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Право, 2001.
7. Запорожець М. Система органів організаційного забезпечення діяльності су-

